DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 20.08.2024

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

Autor: **Bronisław Chowaniec-Lejczyk**

Tytuł: **Szkoła pijarska w Podolińcu w latach 1642-1848**

Promotor: **dr hab. Mieczysław Rokosz prof. nadzw.**

Data przygotowania streszczenia: **20. 08. 2024 r.**

Prezentowana rozprawa doktorska stanowi obszerną analizę dziejów szkoły pijarskiej w Podolińcu w latach jej działalności 1642-1848, wraz z kontekstami wpływu środowiska profesorów na dzieje Spisza oraz Polski i Węgier, opracowaną na podstawie zachowanych źródeł historycznych głównie sporządzanych w języku łacińskim. Omawiana szkoła była pierwszą placówką edukacyjną zakonu pijarów na terenie Rzeczpospolitej Obojga Narodów oraz Królestwa Węgier, dlatego jest też jednostką macierzystą dla powstających później szkół na terenie tych państw. Specyfiką tego zakonu była edukacja. Wszyscy ojcowie i bracia w zgromadzeniu działali w celu utrzymania szkoły. Bracia laicy dbali na ogół o jej zaplecze i konwikt, wyżywienie oraz ekonomię. Natomiast ojcowie o poziom kształcenia oraz duchowość religijną. Dlatego w pracy doktorskiej potraktowano zarówno konwikt w Podolińcu, jak i ich parafii w Białej Spiskiej, jako jedną całość, stanowiącą własność szkoły świadczącą o jej stabilności gospodarczej.

Największym zadaniem badawczym było odtworzenie kompletnego obrazu działalności szkoły: dysertację podzielono na trzy części: We wstępie przedstawiono uzasadnienie pracy analizując dotychczasową literaturę przedmiotu. Wskazując na potrzebę całościowej monografii tej bardzo ważnej dla rozwoju szkolnictwa pijarskiego jednostki.

W części I omówiono budowy, przebudowy i remonty obiektów zakonnych wraz ze szkołą oraz parafią w Białej Spiskiej. Przedstawiono źródła dochodu szkoły podolinieckiej analizując i dzieląc je zgodnie z przyjętą zakonną ekonomią. Podjęte badania nad odtworzeniem stanu ekonomicznego umożliwiły ukazanie kondycji finansowej szkoły oraz określenie skutków jej rozwiązania w 1848 roku. Autor uwzględnił w swych badaniach skutki ekonomiczne i społeczne feudalnej gospodarki zakonnej związanej z poborem dziesięcin od mieszczan Białej Spiskiej oraz prowadzonego przez Ojców Profesorów banku pobożny, którego zasięg obejmował Spisz i Małopolskę.

W części II dysertacji omówiono zagadnienie kadry pedagogicznej. Zwrócono uwagę na kilkupłaszczyznową działalność profesorów podolinieckich, jako światłych obserwatorów i kronikarzy zjawisk przyrodniczych, jako odnowicieli katolicyzmu na protestanckim Spiszu, jako depozytariuszy polskiego państwa na ziemiach zastawu spiskiego, angażujących się w spory graniczne między Polską a Węgrami, które zostały zakończone dopiero w wyniku rozbiorów Polski. Przedstawiono wybitne osobowości szkoły w Podolińcu które podejmowały się reform edukacyjnych i organizacyjnych omawianego okresu. W tym rozdziale podjęto temat nauczania pijarskiego: realizacji programów nauczania w oparciu o zasoby zachowanej częściowo biblioteki podolinieckiej. Podjęto na podstawie analizy podręczników i rękopisów profesorskich próbę określenia podolinieckiego Ratio studiosorum w XVII i XVIII wieku.

Omówiono wpływu reformy Konarskiego na nauczanie w Podolińcu. Dzięki dogłębnej analizie materiału nauczania określono programy szkolne, którymi posługiwano się w Podolińcu w okresie 1772-1848, uwzględniając badania nad madziaryzacją szkolnictwa omawianego okresu. Prace szkoły i przygotowanie kadry profesorskiej określono na podstawie konstytucji zakonnych oraz zaleceń po wizytacyjnych. Przedstawiono podoliniecką historiografię XVII i XVIII wieku w języku polskim. Sylwetki profesorów i rektorów podolinieckich to na ogół osoby znane w historii Polski, czy Węgier, co obrazuje wysoki poziom nauczania i rangi podolinieckich pijarów, których placówka, w tzw. okresie polskim, mimo peryferyjnego położenia jednak nie była partykularną szkołą

Część III rozprawy poświęcono uczniom pod względem pochodzenia geograficznego i społecznego. Pijarzy byli dumni z faktu, że szkoła przybiera dzięki licznie przybywającym uczniom charakter szlachecki w XVIII wieku. Dlatego, że zagadnieniem frekwencji zajmowało się już wielu historyków, autor omówił je, na podstawie analizy zarówno źródłoznawczej, jak i statystycznej. Badania ukazały wpływ klęsk elementarnych oraz wydarzeń politycznych na frekwencję uczniów w szkole. Poddano analizie obecność uczniów na poszczególnych przedmiotach, otrzymując wyniki statystyczne umożliwiające wnioskowanie dotyczące kształcenia w poszczególnych okresach i latach.

W prezentowanej dysertacji ukazano w pełni monografię szkoły pijarskiej w Podolińcu potwierdzając kilka wcześniejszych przypuszczeń m.in. odnośnie banku pobożnych oraz dokonując nowych ustaleń szczególnie dotyczących ekonomii czy programów nauczania oraz przyczyn zamknięcia szkoły, która jak się okazało z uwłaszczeniem i likwidacją dziesięcin, w 1848 roku, w pijarskiej parafii w Białej Spiskiej - nie miała wiele wspólnego.

DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło.....

A SUMMARY OF A PHD THESIS

Author: **Bronisław Chowaniec-Lejczyk**

Title: **Piarist School in Podoliniec 1643-1848**

Thesis supervisor: **dr hab. Mieczysław Rokosz prof. nadzw.**

Date of the resume: **August 20, 2023**

The presented doctoral dissertation is an extensive analysis of the history of the Piarist school in Podoliniec in the years 1642-1848, along with the contexts of the influence of the professors' environment on the history of Spisz, Poland and Hungary, developed on the basis of preserved historical sources, mainly written in Latin. The school in question was the first educational institution of the Piarist Order in the Polish-Lithuanian Commonwealth and the Kingdom of Hungary, which is why it is also the parent unit for later schools in these countries. The specificity of this order was education. All the fathers and brothers in the congregation acted to maintain the school. The lay brothers generally took care of its facilities, boarding school, food and economy, whereas, the fathers of the level of education and religious spirituality. Therefore, the doctoral dissertation treats both the boarding school in Podoliniec and their parish in Biała Spiska as one whole, constituting the property of the school, which proves its economic stability.

The biggest research task was to recreate a complete picture of the school's activity. The dissertation was divided into three parts. The introduction presents the justification of the work by analyzing the existing literature on the subject, pointing to the need for a comprehensive monograph of this very important unit for the development of Piarist education. Part I discusses the construction, reconstruction and renovation of monastic buildings together with the school and the parish in Biała Spiska. The sources of income of the Podoliniec school are presented, analyzed and divided in accordance with the accepted monastic economy. The research undertaken to reconstruct the economic condition of the school made it possible to show the financial condition of the school and to determine the effects of its dissolution in 1848, which until then had been only presumed. In his research, the author took into account the economic and social effects of the feudal monastic economy related to the collection of tithes from the townspeople of Biała Spiska and the pious bank run by the Professor Fathers, whose range covered Spisz and Lesser Poland.

Part II of the dissertation discusses the issue of teaching staff. Attention was paid to the multi-level activity of professors from Podoliniec, as enlightened observers and chroniclers of natural phenomena, as counter-reformers in Protestant Spisz, as depositaries of the Polish state in the lands of the Spiš pledge, engaging in border disputes between Poland and Hungary, which were ended only as a result of the partitions of Poland. Outstanding personalities of the school in Podoliniec who undertook educational and organizational reforms of the discussed period were also presented. This chapter deals with the subject of Piarist education: the implementation of curricula based on the resources of the partially preserved library in Podoliniec. On the basis of the analysis of textbooks and professors' manuscripts, an attempt was made to define the Podoliniec Ratio studiosorum in the 17th and 18th centuries, and to discuss the impact of Konarski's reform on teaching in Podoliniec.

Thanks to an in-depth analysis of the teaching material, school curricula used in Podoliniec in the period 1772-1848 were defined, taking into account research on the Magyarization of education in the period in question. The work of the school and the preparation of the professors were determined on the basis of the religious constitutions and post-visitation recommendations. Podoliniec historiography of the 17th and 18th century literature in Polish is also presented here. The profiles of professors and rectors of Podoliniec are usually people known in the history of Poland or Hungary, which is illustrated by the high level of education and the rank of Piarists from Podoliniec, whose institution, in the so-called Polish period, despite its peripheral location, was not a particular school.

Part III of the dissertation was devoted to the students in terms of geographical and social origin. The Piarists were proud of the fact that the school assumed a noble character in the 18th century thanks to the numerous students arriving. Because the issue of attendance has already been dealt with by many historians, the author discusses it on the basis of both source and statistical analysis. The research showed the impact of elementary disasters and political events on the attendance of students at school. The attendance of students in individual subjects was analyzed, obtaining statistical results enabling conclusions regarding education in individual periods and years.

The presented dissertation shows a full monograph of the Piarist school in Podoliniec, confirming several previous assumptions, e.g. regarding the pious bank and drawing new conclusions, especially regarding economics or curricula and the reasons for closing the school, which, as it turned out, did not have much in common with the enfranchisement and liquidation of tithes in 1848, in the Piarist parish in Biała Spiska.